

Hunyt szemmel látható valóság

Dobozi Eszter:
Másolhatatlan
Ister Kiadó, Bp., 2005.

A költő pályafutását, amely 1986-ban *Az Egy* című verseskötetével indult, eddig öt versgyűjtemény és két szociográfiai mű jelzi. A „*Csak a napnyugtát nízttük...*” című kötetben a szerző a második világháború után a gyereklányként Donyeckbe, kényszermunkára elhurcolt túlélők visszaemlékezéseit gyűjtötte egybe, a *Tíz körömmel* című körkép pedig Izsák társadalomrajza 1993-ból. A szűkebb pátria, a föld és népe iránti megkülönböztetett figyelem azonban nemcsak bennük nyilvánul meg, hanem a költői életműnek is horgonyai ezek a kötetek. A legelvontabb metafizikai kérdéseket – velük sokat viaskodik a költő – mindig élettel, lappangó drámai feszültséggel telíti a valóság, a közvetlen környezet, a nyugtalanító emlékezet versbeemelése.

Dobozi Eszter verseiben mottóként idézi Illyés Gyulát, Márai Sándort, Csanádi Imrét, Buda Ferencet, Weöres Sándort, Jékely Zoltánt, de a paratextusokon túl is fel-felbukkannak egy-egy kurzivált szóban a nagy elődök gondolatai. Nemegyszer szerkesztő elvévé válik az az eljárás, amellyel más szerzők motívumait felhasználva építi fel a sajátját.

Azonban minden irodalmi utalásnál erősebb a költői gesztus: egy ószövetségi próféta gesztusa. Jeremiásé, aki kényszerítő erőként éli meg az elhivatást: *Azt gondoltam, nem törődöm veled, nem szólok többé az Úr nevében. De perzselő tűzzé vált szívemben, csontjaimba van rekesztve. Erőlködöm, hogy magamban tartsam, de nincs rajta hatalmam (Jeremiás könyve 20,9).*

Dobozi Eszter ugyanerről számol be a kötet bevezető versében: *Mint tűnik át – erről szerettem volna írni – / a szó a láthatóban, s a látható a szóban, / (...) Mégsem tudok ma megszólalni itt az elme / féltett játékaikról. Hiába vágytam én / felejteni, temetni zajtalanul... Kit körbefognak épp: / vinnyogj, üvölts, jajongj! Nem válik szégyenedre.*

Ez a szerző használati utasítása, amelyben felmentést kér a kötet keserű hangütéséért. Mert Dobozi Eszter kezében a könnyed téma is súlyossá válik. Verseiben nincs kegyetlen ítélet, csak higgadt tényállás, szemrehányó kérdés, de nincs megbocsátás, feloldozás sem.

Költészete állóképek sora, a *vant* festi, nem a változást.

Az első ciklus a *Lappangani* címet viseli. A benne található nyolc vers a nemzeti múlttal, az örökségbe kapott haza sorsával foglalkozik, s az előbb idézett ószövetségi részlet az első, a *Ház a XX. században* című vers mot-

tójában is viszaköszön a 79. zsoltárból: „*Öröködbe, Uram, pogányok jöttek.*” Többes szám első személyű lírai alanya a közösségben való feloldódás vágyára utal.

A második ciklus, az *Örök liftező* az előző fejezet kérdéseit feszegeti, de a személyes életre ráközelítve. A huszonöt vers az otthoni tájat, a családi emlékeket idézi, az idill, a könnyedség azonban súlyossá válik: „... *itt merő / veszély az otthon, s félni kell házádban is*” – írja a szerző a *Félni kell* című vers utolsó másfél sorában. A kiteszítottság, fizikai és szellemi kilakoltatás, kitoloncoltatás emlékei a sorstársakkal való közösség vállalására ösztönöznek. „*Tőled neved orozták el. Jóságait / hajlékát, e földön, hánynak, s mióta is...!*” (*Legendatemető*)

Ezekben az emlékekben szinte nincsenek már indulatok, felkiáltások, csak visszafogott állítások: „*Sors ez (!), melyet szabad tagadni, de / kifosztva, szűkölve is élni, halni kell.*” (*Sors ez!*) A bonyolult versmondatokon átút a magas hőfokú érzelmek feszültsége, ahogy a ciklus talán legszebb verseiben, a *Pillepiszok* és *A hallgatás bére* címűekben.

Az *Antaeus panasza* című rész első verse, az *Apokrif ének* is egy zsoltárrészletet választ mottójául, a 105. zsoltárból. Az ember Istentől való elszakíttottsága, a távolság, idegenség érzése, ugyanakkor az Isten utáni vágy, a kiválasztottság tudata fogalmazódik meg ebben a fejezetben: „*Megvertél engemet, nem hetediziglen, / Megvertél engemet örökkön örökre / Lelkiismerettel...*” (*Apokrif ének*)

A *Sikisi hercegnő tankái (1201)* című ciklus tíz verse a tömör formára támaszkodva a kötet nyugvópontját alkotja. Dobozi Eszter mestere ennek a műfajnak, amely a szemlélődésből kibontakozó érzelmi és filozófiai mélységek lehetőségeit kutatja. A ciklus íve a valóságosan láthatót köti össze a belül „*hunyt szemmel*” látható valósággal. „*Melyik valóbb? E táj? Vagy / a hunyt szemmel látható?*” – kérdezi az utolsó, *Való* című versben.

A kötet következő része, a *Szárnyatlan angyal* a költői lét lehetőségeit járja körül, a vers erejének maradékát keresi a mindennapok világában. „*Mit ér a láz, a mű? / Botor találmány*” – mondja a *Jékely álma* című versben. Újra és újra szembesül és szembesít a korral, amely érzéketlenül és értetlenül áll a költői magatartásformákkal szemben, s azt firtatja, van-e létjogosultsága a művészetnek ebben a közegben: „*Ha sírkamraként kong a vers, harangszó, / lomtárba szórva s fojtva mennyi 'jaj' s 'ó!', / mi végre tűz, dal – seho-va se hangzó – / s éteri halk hó?*” (*A vers hatalmáról*)

Az utolsó ciklus, a *Lapok a füveskönyvből* újra a személyes sorsra tér vissza, a próféta elhivatottságának

átka és áldása szólal meg ebben a tizenkét versben. „Nem tüzelnek, ha mellen / s föbe nem is lőnek, ezen a földön / mégis úgy élsz, mintha minden napodra / jutna egy felnégyelés...” (Fogyasztható) „Ne volna ennyi drága / tény és tárgy, s mi foghatatlan: körömből / olyan egyszerű lenne, Uram, kiválnom...” (Ne volna)

Tudatosan átgondolt és megszerkesztett könyv ez, egészében a felelősség súlyát hordozó költői magatartásról tanúskodik. Ízig-vérig intellektuális líra, amely mintha folyamatosan tesztelné az olvasót, képes-e követni, érteni a szerző bonyolult megfogalmazásait. Igényességével, ahogy az idézetekkel is, a költő megválogatja a saját olvasóközönségét.

Dobozi Eszter a költő-próféta egyáltalán nem divatos szerepét vállalja magára. Nemcsak a saját lelkiismerete vezérli, mások lelkiismeretévé is válik. Többször előkerül verseiben a múlt és a jelen szembenállása, ahol a múlt képviseli a szellem értékeit, a jelen pedig a múlt bűneinek, szennyének egyenes folytatása. Ezek a gesztusok a szigorú próféta gesztusai. Ősrégi és hálátlan szerep a közösség (legyen az egy nemzet vagy az emberiség) bűneinek számonkérése. Az elhivatás azonban nem enged, ahogy Jeremiásnak sem volt szabadulása. Ahogy a próféta, a költő is kevesekhez szólhat, de a sokaságért.

Kiss Judit Ágnes

Ladikkal kelni át

Ladik Katalin:

Füketrec

Orpheusz Kiadó, Bp.,

2004.

Jó lenne, ha úgy írhatnék Ladik Katalin *Füketrec* című kötetéről, mint egy valódi kritikus, egy ízig-vérig értő műbuncoló. Vagy csupán egy célirányosan, a lényegyet gesztenyeként kikaparó és szakmai ismeretekkel felvértezett *recenzor*, aki szikár tények vértetében *recenzorál*. Talán valóban jó lenne szakértő precizitással összehasonlításokat tenni, mondjuk azzal kapcsolatban, hogy ennek a válogatott és új „állatverseket” tartalmazó kötetnek milyen változáson mentek át egyes darabjai, amíg mai formájukig jutottak. Könnyed mozdulattal kiemelni a tájékozottság cilinderéből valami olyasmit, hogy no lám, az Új Symposion 1970-es, 60. számában megjelent „a barna tehén fia” most „A barna tehén” címet viseli, míg a Füketrecben szereplő „A barna tehén fia” nyomelemeiben sem emlékeztet a korábbira. Szinte hallani az elismerő morajt, hú a mindenit, ez ám az alaposág! Aztán újabb varázspálca körzésekkel a cylinder fölélt előkotorni ugyanennek a lapnak egy még korábbi, az 50. számát, megemlítve, hogy a „Nyári éj” 1969 óta változatlanul ugyanaz. Az örök nyári éj. Avagy varázsosabb lett-e a „Varázsének” mai formájában 69-es változatához képest? Egybevetni tartalomjegyzékeket, megállapítván, hogy például a sáskás költemények (mesék) korábbi sorrendje megváltozott, ebből következtetéseket levonni, összegezni, osztani, szorozni, eredményt hirdetni. Finoman szöszmötölő filosz lenni, talán jó lenne, de én nem vagyok kritikus, csak elfogult, mert imádságos könyvem, és menedéke volt hajdanán az Új Symposion, így aztán egyes számait felidézni semmi nehézséget nem okoz. Ladik Katalint pedig mindig szerettem. Nemcsak a költészetéért, hanem mindazon megnyilvánulásaiért, amelyekkel költészetté alakította át napjainak egyéb esetben szándéktalanul elenyésző pillanatait. Napjainak – immár hosszú – során teremtve meg *Salvador Dali cirnos lányából* a Ladik Katalin nevezetű különös és irigylésre méltóan szuverén műalkotást. Elfogultságom nem ugyanaz, mint harminc-valahány esztendővel ezelőtt, amikor tévedhetetlen biztonsággal söpörtem el utamból az első kötetet elemző kritikát, amely nem átalott a vajdasági költészet *vadvirágán* holmi vadhajtásokat is felfedezni. Mostani elfogultságom alapja – ma már a nap huszonnégy órájából csak néhányban vagyok mindenható – persze egészen más. Kedvelem azt a magatartást, amelyik nem ad esélyt a hütlenségre, következetes, kitartó egy valamikori hithez és elképzeléshez. Mindezt anélkül,

* Szeretne kurtárs magyar irodalmi műveket olvasni, de nem igazodik ki a hazai folyóiratok között?
 * Nem találja meg az Önnek való könyveket a könyvesboltban?
 * Hiányolja a közérthető, ismeretterjesztő könyvkritikákat a napi- és hetilapokból?

AKKOR FIZESSEN ELŐ A MAGYAR IRODALOM EGYETLEN SZEMLÉZŐ FOLYÓIRATÁRA!

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat
A Balassi Bálint Intézet és a Fényes Elek-Szerényi-décsői-férfiakör

Az irodalom olvasása nem az irodalmi művek kiváltsága – állítja a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője. Itt az olvasóknak, a legújabb **Lászlókat!** Tájékozódjon könnyen a hazai és külföldi szépirodalom területein!

Szemle rovat: válogatás az elmúlt két hónap teljes hazai és határon túli magyar folyóiratcíműjének szépirodalmi anyagából

Figyelő rovat: ismertetőik széles érdeklődésre számot tartó, igényes irodalmi, történelmi, természetrajzi könyvekről, kiállításokról, művészeti eseményekről

Interjúk: beszélgetések a kultúra aktuális eseményeiről

Arts et marts: A Balassi Bálint Intézet szakmai publikációi, tanfolyamainak hirdetésmérfyvi

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

Évente hatszor, bő válogatással a megjelölt két hónap szépirodalmi munkáiból.

Megjelenik kéthavonta
 Belfi ára: 400 Ft • Előfizetési díj: 2000 Ft/év

A megrendeléseket eljuttathatjuk:
 Postán: Szépirodalmi Figyelő, 1462 Budapest, Pf.: 629
 Faxon: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu